

AMERİKAN YÜCE MAHKEMESİ

Murat SEVİNÇ*

ABD Yargı Dizgesi

Yüce Mahkeme'nin incelenmesine geçmeden önce, ABD yargı dizgesinin, ayrıntıya girmeden yapılacak kısa bir anlatımının, bu dizgenin daha iyi anlaşılabilmesi için gerekli olduğu kanısındayım.

Federal Mahkemeler

Federal mahkemeler, federal yasaların uygulanması amacıyla kurulmuştur. Federal mahkemelerde değişiklik yapma yetkisi Kongre'ye tanınmıştır.

Federal mahkemeler başlıca dört sınıfa ayrılır;

- 1) Washington'da Yüce Mahkeme (The Supreme Court)
- 2) Circuit Courts
- 3) District Courts (yerel mahkemeler)
- 4) Diğer alt mahkemeler

1) **Yüce Mahkeme**, daha sonraki sayfalarda inceleneceğinden burada değinmeyeceğim.

2) **Circuit Courts** : Federal düzeyde, 12 bölgenin her birinde bir tane Circuit court vardır. Bu mahkemeler, davalara üç yargıç ile bakarlar ve başlarında chief judge (baş yargıç) bulunur. Alt mahkemelerden gelen davalara bakarlar ve Yüce Mahkeme'nin aksine, bu mahkemelerin temyiz istemini reddetme hakları yoktur.

3) **District Courts (yerel mahkemeler)** : Federal mahkemelerin en alt seviyesi olan yerel mahkemelerin sayısı 94'tür. Federal yasaların uygulanacağı hukuk ve ceza davalarına bakarlar (örneğin, toplumsal güvenlik, vergi kaçakçılığı davaları gibi). Anayasa'nın yerel ve istinaf mahkemesi hakimlerinin Yüce Mahkeme üyeleri gibi,

*A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Araştırma Görevlisi.

başkan ve senato tarafından tayin edileceğini açıkça belirtmekle birlikte, bunu amaçladığı kabul edilmekte ve bu şekilde hareket edilmektedir.

4. Diğer alt mahkemeler : Kongre, Anayasa'nın 3. ve 1. maddelerine dayanarak başka özgül mahkemeler de kurmuştur. Court of Claims (Federal devlete karşı tazminat davalarını temyizden inceler), Court of International Trade (günlük davaları), Court of Customs and Patent (gümrük ve patent işlerinin temyiz mercii), U. S. Tax Court (vergi davalarının temyizi), Court of Military Appeals (askeri temyiz), bu mahkemelere örnek olarak gösterilebilir.

Federal Mahkemelerin Yetkilerine Giren Davalar

- 1) Anayasa, ABD yasaları ve anlaşmalardan doğan davalar.
- 2) Büyükelçi, konsolos ve yabancı devlet görevlilerini ilgilendiren davalar.
- 3) Deniz Hukuku ile ilgili davalar.
- 4) İki ya da daha fazla federe devlet, çeşitli federe devletlerin vatandaşları, bir federe devlet vatandaşı ile yabancı devlet vatandaşı arasındaki anlaşmazlıklar da federal mahkemelerin yetkisine girer.¹

Federe devlet yargı sistemine ise kısaca;

1. Justices of the Peace (köyde) ve magistrate (kentte): Küçük hukuk ve ceza davaları için başlangıç mahkemeleridir. Uzmanlık mahkemeleri de bu düzeydedir (family courts, small claims courts, traffic courts vb.)

2. County, district, superior courts: Bir yargıçlı ve jüri mahkemeleridir. Hem hukuk hem de ceza davalarına bakarlar ve jürinin kararlarının temyizi yoktur.

3. Courts of Appeal (istinaf mahkemeleri): Üç yargıçlı ve jüri mahkemeleridir. Son kararı verebilirlikleri gibi, kimi davalarda dava, eyalet Yüce Mahkemesi'nde de temyiz edilebilir.

4. Yüksek Mahkemeler: Adları, eyaletten eyalete değişebilir. Hukuk açısından son sözü söyleyen mahkemelerdir ancak, dava, federal yasayı ilgilendiriyorsa, ya da eyalet yasalarının çatışmasına yol açıyorsa, ABD Yüce Mahkemesi'ne dek gidebilir.

Birçok devlet, her düzeydeki yargıçlarını seçerler. Bazı devletler, atama yolunu seçerken bazıları, her iki yolu da benimsemişlerdir.²

Mahkemeler konusunda bazı ayrıntılı bilgileri daha sonraki sayfalarda vereceğimden, şimdilik bu kısa tanımlarıyla yetinip ABD'de yargı gücünün etkisini Tocqueville'den aktarmak istiyorum: 'Dünyada hiçbir ulus şimdiye kadar, ABD'deki gibi bir yargı gücü oluşturamadı... Denebilir ki, bir yabancı, hakimnin etkisinin olmadığı hiç bir olay görmez ve doğal olarak bundan, hakimnin ülkede ilk planda gelen siyasi güçlerden biri olduğu sonucunu çıkarır... Hâkimlerin, kamu istemine ancak tesadüfen karıştığını

¹James Bryce, *Amerikan Siyasi Rejimi*, İstanbul, Türk Siyasi İlimler Derneği, 1962, s. 74.

²Lawrence Baum, *The Supreme Court*, Washington D.C., CQ Press, 1985, s. 6.

fakat bu tesadüfün her gün olduğunu görür... ABD yargıcı, diğer pek çok ülkede olduğu gibi ancak dava olduğu zaman hüküm verebilir, ancak özel bir sorunla meşgul olabilir ve uyuşmazlık mahkeme huzuruna getirilmedikçe mahkeme, harekete geçemez. Öyleyse ABD hakimlerini diğer ülke hakimlerinden ayıran ve daha güçlü kılan şey nedir? Nedeni şudur: ABD'liler hakimlere, hüküm verirken Anayasa'ya dayanma hakkını tanıdılar. Başka bir deyişle, kendilerine anayasaya aykırı buldukları yasayı uygulama hakkı verildi... ABD mahkemelerinde bir yargıç, yasanın Anayasa'ya aykırı olduğu kanısına varıp onu uygulamaktan kaçınabilir ve bu çok önemli bir siyasi etki doğurur... Gerçekte, uzun süre yargısal incelemeden kurtulacak çok az yasa vardır. Çünkü, hemen bütün yasalar bir kişisel menfaate dokunurlar ve er geç mahkemede Anayasa'ya aykırılıkları iddia edilebilir. Yargıç davada bir yasayı uygulamaktan kaçınırsa o yasa manevi gücünü yitirmiş olur ve davalar çoğalınca yasa tüm gücünü yitirir. Bu mahkemelere tanınmış çok önemli bir siyasi güçtür".³

Tocqueville'in belirttiği gibi ABD yargıçları, siyaseti oluşturmada diğer ülke yargıçlarından daha etkilidirler ve yönetimin müdahalelerinden bağımsızdırlar. ABD'de yargının, yönetim üzerinde böylesine etkili olabilmesinin, Harold Speath'e göre başlıca beş nedeni vardır:

Anayasanın üstünlüğü (fundamental law), hükümetin gücüne güvensizlik (distrust of government power), federalizm, güçler ayrılığı (separation of powers) ve yasaların yargısal denetimi (judicial review).⁴

Bu nedenler arasında bizi ilgilendiren 'yasaların yargısal denetimi' ve bu dizgenin en üstünde bulunan kurum 'Yüce Mahkeme'dir.

YÜCE MAHKEME (THE SUPREME COURT)

Anayasal bir kurum olan Yüce Mahkeme, 1789 Adalet Yasası (Judiciary Act) ile kurulmuştur. Yargıç sayısını saptama hakkı Kongre'ye verilmiştir. 1789 yasasıyla Mahkeme'nin yargıç sayısı altı olarak belirlenmiş, 1801 yılında baş yargıç dahil beş kişiye indirilmiş, 1807'de yedi, 1837'de dokuz, 1863'te on kişiye çıkarılmış, 1866'da tekrar yedi kişiye indirildikten sonra, 1869'da, baş yargıç dahil dokuz kişiye çıkarılarak bugünkü halini almıştır.

Yüce Mahkeme, Anayasa tarafından özel olarak oluşturulan tek mahkemedir (Anayasa'nın 3. md.).⁵

Yargılama Yöntemleri

Anayasa'nın 3. md.'sinin 2. bölümünde, Yüce Mahkeme'nin görev ve yetkileri belirtilmektedir. Mahkeme, büyükelçi, konsolos ve diğer yabancı devlet görevlilerini

³Alexis de Tocqueville, *Amerika'da Demokrasi*, Çev. Taner Timur, İstanbul, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, 1962, s. 33-38.

⁴Harold Speath, *Supreme Court Policy Making: explanation and prediction*, San Francisco, W.H. Freeman, 1979, s. 8-17.

⁵William A. Mc Clenaghan, *Magruder's American Government*, Needham Massachusetts, Prentice Hall, 1990, s. 519.

yargılarken ve devletlerin (eyalet) taraf olduğu davalara bakarken ilk ve son derece mahkemesidir.

Mahkeme diğer davalarda, temyiz (appeal) mahkemesi şeklinde görev yapar. Temyiz başvurusunu davanın taraflarından birisi yapar. Bunun dışında iki yol daha vardır. Biri 'writ of certiorari'dir. Bu, taraflardan birinin, alt mahkemenin dava sırasında bazı yönetsel hatalar yaptığını iddia etmesi üzerine, temyiz incelemesini yapan mahkemenin, davaya ilişkin kayıtları alt mahkemeden istemesidir. Diğer yol ise 'certificate'dir. Bu yolla, alt mahkeme dava sırasında eğer yasa hükmünü açık bulmamışsa Yüce Mahkemenin görüşünü ister (bizdeki beketici sorun).⁶

Yargı

Eyalet mahkemelerinin kararlarından sonra gelen davaların kabul edilebilmesi için, bu davalarda federal hukuk ya da Anayasa'yla ilgili bir sorun olması gerekmektedir. Eğer dava, federal hukuku ilgilendiriyorsa, normal olarak eyalet mahkemesi yerine federal mahkemeye getirilir. Eyalet hukukuyla ilgili bir dava ise, eyalet mahkemesinde görülür. Örneğin; eyalet ceza hukukunu ihlal etmekle suçlanan birinin davası eyalet mahkemesinde görülür, fakat, bu davada sanık, eğer polis araştırması sırasında anayasal haklarının çiğnendiğini ileri sürerse, dava doğrudan Yüce Mahkeme'ye gelir. Demek ki Yüce Mahkeme, yalnızca federal konularda bu hakka sahiptir. Yüce Mahkeme altında, federal ya da eyalet mahkemelerinde görülen davaların çok azıyla ilgilenir. Hatta federal yargı sisteminde, ilk derece mahkemelerince bakılan davaların ancak % 1'i Yüce Mahkeme'ye gelir. Yani, alt derece mahkemeleri de kararıyla önemli siyasalar oluşturur. Bunu da gözden kaçırmamak ve alt derece mahkemesinin önemini yadsınamak gerekir.⁷

Yasaların Anayasa'ya Uygunluğunun Yargısal Denetimi

Yüce Mahkeme'ye Amerikan siyasal dizgesi içerisindeki asıl gücünü kazandıran, yasaların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimini yapmasıdır. ABD Anayasası'nda bu yargılamayı belirten açık bir hüküm yoktur. Bazı yargıçlarca, 6. md. ve 3. md. dayanak olarak gösterilmek isterse de mahkemeler bu yargılamayı, hukukun genel ilkeleri ve mantığına dayanarak gerçekleştirmişlerdir.

Yasaların Anayasa'ya uygunluğunun yargısal denetimini (Judicial Review) ilk kez gerçekleştiren kişi 1803'teki Marbury v. Madison davasının yargıcı olan John Marshall'dır.

Marbury v. Madison Davası

Bu yıllarda, Amerika'da iki ana siyasal akım vardı: Federal devletin güçlenmesinden yana olan Federalistler ve karşıtı Cumhuriyetçiler. Federalistler, 1800'de yapılan seçimleri kaybetmişlerdi. Bu seçim sonuçları üzerindeki en önemli etmen, o yılların canlanmaya başlayan 'yerinden yönetim' ilkesidir. Jefferson (Cumhuriyetçi) başkan olmuştu. Başkan Adams görevini Jefferson'a devredeceği dört ay içinde yargı organı üzerinde birtakım değişiklikler yapmaya çalışmıştır. Özellikle yargı üzerine

⁶ aynı kaynak, 523.

⁷ Lawrence Baum, a.g.e., s. 6-8.

eğilmesinin nedeni, atayacağı yargıçların hiçbir iktidarca azledilemeyeceği güvencesiydi. 1801 yılında Adliye Örgütü Yasası çıkmıştı ve bu yasayla 16 yeni mahkeme kuruluyordu. Tayinler hemen yapıldı ve Başkan Adams ayrılan Yüce Mahkeme baş yargıcı (Ellesworth) yerine Federalist ve Jefferson'un en önemli siyasi rakiplerinden John Marshall'ı tayin etti.⁸

Davanın taraflarından Madison, Cumhuriyetçi Partinin adalet bakanı, Marbury ise atanan yargıçlardan biriydi. John Adams telaşla atadığı kişilerin bir bölümüne, atama emirlerini bildirmemişti ve bu emirler Adalet Bakanı'nın masasının üzerinde kalmıştı. Yeni Adalet Bakanı bu emirleri tebliğ etmeyince yeni hakimlerden Marbury ve üç arkadaşı, Federal Yüksek Mahkeme'ye başvurarak, emirlerin tebliğini istemişlerdir. Bakan Madison'a davacının iddiaları ulaştırılmış, fakat Madison, kararı mahkemenin takdirine bıraktığını bildirmişti. Yüce Mahkeme, 1803 Şubat'ında toplandı ve bu toplantıda yargıç John Marshall, verdiği tarihi kararlar, yasaların anayasaya uygunluğunun yargısal denetiminin kapılarını açmış oldu.

Kararda, davacının atama kararının kendisine tebliğ edilmesini istemesinin bir hak olduğu ve Marbury'nin haklı olduğu belirtiliyordu. Ama ortada çok önemli bir soru vardı. Marbury, bu davada, doğrudan doğruya, Yüce Mahkeme'ye başvuru hakkına sahip miydi? 1789 tarihli yasaya göre, Marbury'nin doğrudan başvuru hakkı vardı. Ancak, Anayasa, Yüce Mahkeme'ye doğrudan başvuruda bulunabilecek olanları saymıştı, buna göre Marbury'nin doğrudan başvurma hakkı yoktu, yani 1789 tarihli yasa Anayasa'ya aykırıydı. İşte bu aykırılık nedeniyle, Yüce Mahkeme, Marbury'nin talebini kabul etmemiştir.

Davanın gerekçesinde Yargıç Marshall'ın yürüttüğü mantık, yasaların Anayasa'ya uygunluğu denetiminin yolunu açmıştır. Bu mantık şudur: Her hukuk kuralı, kendisinden üstün olan hukuk kuralı karşısında gücünü yitirir. Anayasa sıradan yasalardan daha güçlüdür. İşte bu mantık sonucunda Marshall, Anayasanın sıradan yasalar gibi değiştirilemeyen üstün bir yasa olduğunu, Anayasa'ya uygun olmayan bir yasanın Anayasa'ya uygun yasalar gibi geçerli sayılmaması gerektiğini belirtmiştir.⁹

Bu denetimi yapacak olan ise yargı organlarıdır. Marshall, mahkemelerin, özel bir düzenlemeye gerek olmadan, kendiliklerinden bu denetimi yapmaları gerektiğini belirtiyordu. Marshall'a göre, mahkemelerin bu 'uygulama' yöntemleri, yetki olduğu gibi aynı zamanda bir ödevdi ve yargıçlar bu görevlerini yaparken Anayasa'nın üstünlüğü ilkesini gözetmeliydi.¹⁰ Mahkemeler arasındaki yorum birliğini sağlama yolundaki en önemli adım ise, 1816 yılındaki bir dava ile atılmıştır. Bu davada Yüce Mahkeme, hukuka uygunluk denetimini son aşamada kendisinin yapabileceğini iddia eden Virginia Yüksek mahkemesi'nin kararını bozmuş ve gerekçe olarak, "yorum oybirliğinin sağlanması" gerekliliğini, aksi takdirde, yasa birliğinin kalmayacağını öne sürmüştür.

⁸ Archibald Cox, *The Role of the S.C. in American Government*, Oxford, Clarendon Press, 1976, s. 9-18.

⁹ aynı kaynak, s. 9-18.

¹⁰ Turhan Feyzioğlu, *Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Kazal Murakebesi*, Ankara, Cüneyt Mat., 1951, s. 171.

Bu dönemdeki önemli bir tartışma konusu, bu denetimin Anayasa'yı yapanlarca istenip istenmediği, bunun bir anayasal dayanağı olup olmadığıydı. Bu tartışmaların sonunda, Anayasa'yı yapanların, tartışmalara yol açmamak için, sorunun çözümünü mahkeme içtihatlarına bırakmaları gönlü en mantıklı ihtimal olarak görülmüştür.

Yasaların Anayasa'ya Uygunluğunun Denetlenmesinde Başvurulan Yollar

1) Def'i yolu

Bu, bugün de kullanılan çok önemli bir yoldur. Tarafların her ikisinin de özel kişi veya birinin memur olduğu bir davada (ABD'de tüzel kişilere açılan davalar doğrudan memurlar aleyhine açılır) bir kimse, aleyhine sonuç doğurması muhtemel olan bir yasanın, Anayasa'ya aykırılığını def'i şeklinde ileri sürebilir. Denetimi, bir davanın açılmasına bağladığından, def'i yolu rastlantısal bir yoldur. Bazen, kişiler kasten bir yasaya uymayarak, dava sırasında o yasanın aykırılığını ileri sürme şansına sahiptir, ama bu da kişi için tehlikelidir.

Yüksek mahkemelerin yasal sorunlar hakkındaki kararları alt mahkemeleri de bağlar. Şartların ve olayların değişik olması, mahkeme kararlarını da etkiler ve içtihat zamanla değişir. Buna "farkı gözetmek" (distinguishing) ilkesi denir. Örneğin, 1923'te, bir asgari ücret yasası kadın ve erkekler arasında ayrımcılık yaptığı için eşitlik ilkesine aykırı görülmüş, fakat 1924'te kadınların daha az çalıştırılması kuralını getiren New York yasası kadın-erkek ayrımı yapmasına rağmen, kadınların fiziksel güçsüzlüğü göz önünde bulundurularak Anayasa'ya uygun bulunmuştur.¹¹

2) Yargı Emri

Bu yol def'i yolunun yavaşladığını gidermek içindir. Bir kimse, kendisine uygulanması muhtemel olan ve uygulandığı takdirde telafisi olanaksız zararlar doğuracağı kesin olan bir yasanın, Anayasa'ya aykırılığı iddiasıyla mahkemeye başvurabilir ve mahkemeden bir yargı emri talep edebilir. Mahkeme, davacıyı haklı bulursa, bu yasayı uygulamakla sorumlu memurlara aykırılığı bildirir. Buna 'olumsuz emir' denir. Bazen de, memura belli bir şeyi yerine getirmesini emreder ki buna da 'olumlu emir' denir.

Bu yönetimin en çok uygulandığı alanlar vergi ve çalışma mevzuatı alanlarıdır. Yüce Mahkeme içtihatlarına göre, davacının bu yola başvurabilmesi için menfaatlerinin doğrudan ve çok yakın bir tehlikeye maruz kalması gerekir.

3) Tespit Kararları

Bu, ihtilafları önleyici bir yoldur. Burada taraflar, yasanın ya da aralarındaki sözleşmenin, kendilerine verdiği hakları, yüklediği sorumlulukları öğrenmek ve bunları bir mahkeme kararıyla tesbit ettirmek arzusundadır. Bu yolun, diğer ikisinin olumsuzluklarını telafi edebileceği düşünülmüştür (itiraz yolu uzun, diğeri ise masraflıydı).¹²

¹¹ aynı kaynak, s. 180.

¹² aynı kaynak, s. 182.

Kongre'nin 1934'te kabul ettiği bir yasayla, federal mahkemelerden 'tespit kararı' isteme hakkı doğmuştur.

Yasaların Anayasa'ya Uygunluğunun Yargısal Denetiminde Göz Önünde Bulundurulmuş Başlıca Kısıtlar

1868'de yapılan 14. ek, yasaların anayasaya uygunluğunun yargısal denetiminde mahkemelerin en çok yararlandıkları değişiklik olmuştur. 14. ek "Birleşik Devletler'de ya da onun uyruğuna geçmiş ve Birleşik Devletler yetkisine tabi herkes, Birleşik Devletler'in ve oturdukları eyaletin vatandaşıdır. Hiç bir eyalet, Birleşik Devletler vatandaşlarının ayrıcalık ve bağımsızlıklarını kısıtlayacak yasa yapmayacak ve uygulamayacak ve hiçbir eyalet yasal gerekler yerine getirilmeden (due process of law), bir kişiyi yaşamından, özgürlüğünden, ya da malından yoksun bırakmayacak, ya da kendi yargı yetkisi içindeki bir kişiyi, yasaların eşit koruması dışında bırakmayacaktır." demektedir.

14. değişikliğe kadar, "Bill of Rights" yalnızca federal devlet yurttaşları için geçerliyken, bu tarihten sonra, eyaletler için de bağlayıcı duruma gelmiştir ve mahkemeler yargılamada 'due process of law' (uygun yasal yöntem) kistasını kullanmaya başlamışlardır.

1) 'Due process of Law'

Bu kavram oldukça belirsizdir ve mahkeme içtihatlarına önemli ölçüde rahatlık sağlamıştır. Kavramın kaynağı 1215 yılında İngiltere'de kabul edilen 'Magna Carta'dır. Due process of law 'Ülke yasası' adını alan ve beyleri, kralın kişisel kararlarına karşı koruma amacı güden bu yasanın, tarihsel süreç içinde geçirdiği evrimin sonunda oluşmuş ve Amerikan hukukuna girmiştir.

1868 değişikliğiyle, hiçbir devlet, 'uygun bir yasal yöntem' dışında, bir kimseyi yaşamından, özgürlüğünden ya da malından yoksun bırakamaz hükmü getirilmiştir.

14. ek Kuzey-Güney savaşından sonra gerçekleştirilmiş ve zenci-beyaz ayrımını ortadan kaldırmayı amaçlamıştır. 'Due process of law' kuralı yargı organı tarafından çok geniş yorumlanarak, yaşamın keyfi işlemlerine karşı bireyi koruyan temel bir kural haline getirilmiştir. Kavram, sıradan bir güvence olmaktan öteye gitmiş, yasama meclisleri tarafından kabul edilmeyen yasalara karşı tüm bireysel özgürlükleri koruyan bir kural haline gelmiştir.

Yüce Mahkeme, bir kararında, kavramın yalnızca yürütme ve yargı güçlerini değil, yasama gücünü de bağlayacağını ve bir yöntemin 'due process' haline gelebilmesi için yalnızca Kongre'nin iradesinin yeterli olmayacağını belirtmiştir. Bu kavramın içeriğini kesin olarak saptamak olanaksız olmakla birlikte, hakkında yapılan bazı tanımlar şunlardır: 'Due process of law', kişisel hakların koruma ve garantisi için Amerikan yargı dizgesinin getirdiği genel kurallardır. Bunlar, genel yarar, adalet, ahlaka uygunluk gibi genel ilkelerdir.

Bu tanım muğlaklığının bir nedeni de, mahkemelerin, ellerini kollarını bağlamamak için, kesin bir tanımlamadan kaçınmalarıdır. Dolayısıyla kavram, her olayda bir kez daha yorumlanacaktır. Böylece mahkemeye şartlara uyma şansı da tanınmış olur,

ama elbette bu şans başıbozukluk olarak algılanmamalıdır. Bu gerekçelerle denebilir ki; due process of law, mahkemeler tarafından içeriği belirtilen ve kurallara bağlanan bir tür 'doğal hukuk'tur.

Bu kavrama dayanılarak verilen kararların çoğu 'kişinin özgürlükten yoksun bırakılması' veya 'mülkiyetinden mahrum edilmesi' konularındadır ve Amerikan mahkemeleri bu kararlarıyla liberal iktisat politikalarının destekleyicisi ve koruyucusu olmuşlardır.

Bu haklar içinde en geniş yorumlananı mülkiyet hakkıdır. Maddi anlamda mülkiyet anlayışı zamanla değişmiş ve maddi olmayan birtakım şeyler de bu kavramın kapsamına girmiştir. Örneğin, bir mesleğin yapılmasının önlenmesi mülkiyet hakkına tevavüz olarak görülebilmiş ya da bir işyerinin ünü, mülkiyet kapsamına alınabilmektedir.

Fakat, 'mülkiyet' kavramı genişledikçe sınırlamalar da zorunlu olarak artmıştır. Örneğin: Yangının yayılmasını önlemek için bazı gayrimenkullerin tahribine izin,

bozuk gıdaların yok edileceği kararı,
estetik duygularla yapılara sınırlamalar getirebileceği karar.

Buna karşılık, ortada kamu yararı yokken 'due process of law'a aykırı olarak mülkiyete sınırlar konulması doğru bulunmamıştır.

Bu kararın esnekliği, ABD mahkemelerine yasalar üzerinde çok geniş bir denetim olanağı sağlamıştır.

2) Impairing the Obligation of Contracts (Sözleşmelerin bağlayıcı gücünü zayıflatmak)

Bu, Anayasa'ya aykırılık nedenlerinden en önemlisi ve en eskisidir.

1787 Anayasasında, "hiçbir devletin, akitlerin bağlayıcı gücünü azaltacak yasalar yapamayacağı" belirtiliyordu (1. md. 10. bölüm).

'Akitlerin dokunulmazlığı' ilkesi mahkemelerin elinde çok daha geniş bir uygulama sahasına kavuştu. Çünkü insan etkinliklerinin önemli bölümü 'akdi ilişkiler' şeklinde gerçekleşmektedir. 'Mülkiyet' ve 'iktisadi faaliyette bulunma' haklarının 'akitlerin korunması' ilkesinden ayrı olarak düşünülmesi olanaksızdır.

Yüce Mahkeme bu ilke ile, birbirinin karşıtı olan iki hakkı uzlaştırmaya çalışmıştır: Kişilerin akit özgürlüğü, diğer yanda ise, devletin toplumu düzenleme hakkı. Örneğin iş akti özgürce yapılmalıydı, ama büyük sermayedarların, geçimsel açıdan zayıf olan çalışanları ezmeleri de önlenmeliydi. Bu nedenle Yüce Mahkeme esnek çözüm ve kurallar getirmeye çalışmıştır. Akitlerin dokunulmazlığına birtakım sınırlamalar konmuştur. Örneğin vergi muafiyetinin akdi mahiyette olmadığı, devlet tarafından tanınmış bir hak olduğundan, istenildiğinde bu hakkın geri alınabileceği belirtilmiştir. Özel kişiler arasındaki sözleşmelerin de gerekli görüldüğünde sınırlanabileceği kabul edilmiştir. Örneğin: İçki satışı için yapılan bir sözleşme, devletin koyduğu bir yasak yüzünden hükümsüz kalabilir.

3) Equal Protection of Law (Yasaların eşit koruması)

1868'de 14. değişiklik ile Anayasa'ya girmiştir. Bu ilke, içtihatlardan Anayasa'ya geçmiş bir ilkedir.

Önceden oldukça dar anlamda uygulanıyordu (Asalet unvanı taşınmaması, medeni haklar bakımından eşit olunması gibi). Fakat 19. yy.'nın sonlarında devlet müdahaleleri artmaya başlayınca, mahkemelerin eşitlik ilkesini koruma konusundaki görevleri de önem kazandı. 1831'de Tennessee Yüce Mahkemesi mesleki suçlar işleyen banka memurlarını yargılamak üzere özel bir komisyon kurulmasını eyalet anayasasına aykırı bulmuştu. Benzer nitelikteki içtihatlar bütün devletlerce kabul edilmiyordu ve eşitsizliğin en büyüğü ise hâlâ duruyordu: Köleler. Yasaların eşit koruması ilkesi ile özellikle zenci-beyaz eşitliği amaçlanmıştı. Bu gibi önlemler amacına tam ulaşmasa da işe yaramamıştır denemez. Örneğin, zencilerin jüriye katılımını engellemeye çalışan birçok yasa Anayasa'ya aykırı görülmüştür.

Fakat bu eşitlik kavramı da diğer kavramlar gibi esnek bir şekilde yorumlanmalıydı. Çünkü bu kadar büyük ve farklı yaşam seviyelerini barındıran bir ülkede eşitlik ilkesini herkes ve her düzey için aynı şekilde uygulamak olanaksızdır. Örneğin, bir yol ya da köprü yapımında, masraflara katılma paylarının tüm topluluğa mı yoksa bölge insanına mı ödetilmesi gerektiği sorununda, mahkeme eşitlik sorununu yorumlamış ve mutlak eşitlik ilkesinin adaletsizliğe yol açacağını belirtmiştir.

4) Rule of Reasonableness (Akla uygunluk)

Bu da tanımlanması çok zor olan ve hukuki olmaktan çok pratik bir kavramdır. Bu kuralı uygularken mahkemelerin yaptıkları şey, ilk önce 'geleneklere' bakmaktır. Daha sonra ise, 'genel yarar' ile 'başvurulan araçların, amaçlara uygun olması ilkeleri göz önünde bulundurulur. Bu son ilke, yasanın ölçülülüğü, keyfilikten uzak olmak gibi ölçütleri içinde barındırmaktadır.

5) Balance of Convenience (Dengellik, uygunluk)

Yasanın, kişilere verdiği zararlar ve yüklediği fedakârlıklarla, sağladığı yararlar arasında 'adalete uygun bir denge' olmalıdır. Eğer yasanın, kamuya getirisi fazlaysa, kişi haklarına, uygun oranda müdahale edebilir.

6) Principle of Certainty (Belirlilik ilkesi)

Cezai sorumluluk içeren yasalar, hangi eylemlere izin verip hangilerini yasakladıklarını açıkça belirtmezlerse, Anayasa'ya aykırı sayılırlar. Bu açıklık, yasayı normal zekadaki herkes için anlaşılabilir kılmalıdır.¹³

Bu kıstaslardan da anlaşılacağı gibi Yüce Mahkeme'nin amacı, hukuk kuralları ile yaşamın gerçeklerini uzlaşturmaya çalışmaktır.

¹³aynı kaynak, s. 214.

Mahkemenin Yapısı

Yüce Mahkemenin Binası: Mahkeme, 1953'e kadar Washington'daki asıl binasına taşınmamış ve sürekli olarak yer değiştirmiştir. Yargıçlar başlangıçtaki yer sıkıntısı nedeniyle uzun süre işlerini evlerine taşımak zorunda kalmışlardır. 1935'te taşındıkları bina oldukça etkileyici bir yapıdır. Yargıçlar, binanın kendileri için çok büyük olduğunu düşünmüşler, hatta içlerinden birisi binaya bakıp, "Burada ne yapacağımız sanılıyor, dokuz fil mi yarıştıracamız?" diye sormuştur.

Mahkeme Çalışanları: Yargıçlar: Başkan tarafından atanır ve Senato'nun çoğunluğunca onaylanır. 'During good behavior' yani iyi halleri sürdürdüğü sürece görevlerinde kalırlar. Eğer isterlerse 70 yaşından sonra, maaşları aynı kalmak suretiyle emekliye ayrılabilirler. (1984 rakamlarıyla, yargıç 100600 dolar, baş yargıç ise 104700 dolar maaş alıyordu.) Bunun dışında, görevden, hastalık, ölüm ya da cezai yargılama ile uzaklaşırlar. Bu temel kuralların ötesinde, yargıçların sayıları, nitelik ve görevleri Anayasa ile değil yasa ve geleneklerle belirlenir.

Yargıçların başlıca görevi şüphesiz, ele alınacak davalara karar vermek, bu davalar hakkında karara varmak ve son kararın yazılmasıdır. Mahkeme, normalde dokuz üye ile toplanır. Fakat bazen daha az üyeye de toplanmak zorunda kalabilir. (Örneğin, giden yargıcın yerine yenisi atanmamışsa ya da içlerinden birinin sağlık sorunu varsa).

Yargıçlar, mahkeme dışında da resmi ya da gayri resmi işlerle görevlendirilebilirler. Örneğin, 1963'te Yargıç Earl Weren, Kennedy suikastini araştıran komisyonun başına getirilmişti. Ayrıca başkan ve kongre üyeleri yargıçlara danışıp görüşlerini isteyebilirler.¹⁴

Yargıçların, üzerlerinde tartışacakları, görüşlerini belirtecekleri, yorumlayacakları davaların saptandığı görüşmeler (conferences) baş yargıç başkanlık eder. Her yıl binlerce başvuru olmasına rağmen, mahkeme bunlardan ancak 150-200 tanesiyle ilgilenebilir. Hangi davanın öncelikli olarak ele alınacağını saptanmasında, baş yargıç diğer yargıçlardan daha etkilidir.

Mahkeme, davalar hakkındaki görüşmeleri iki haftalık süre içinde yapar. İki hafta da, araştırma, karar ve görüş bildirme aşamaları içindir. Kararlar baş yargıcın başkanlığında tüm yargıçlarca alınır, ama yetersayı 6 yargıçtır.¹⁵ Mahkeme bu sayıyı nadiren bulamayabilir. Bu durumda, altı derece mahkemesinin kararı onaylanmış olur. Baş yargıç, her davada önerilerini sunar ve görüşmeyi diğer yargıçlara açar. Oy verme sırası, en son atanan yargıçtan başlar (Junior Justice), baş yargıçta biter.

Fakat asıl önemli olan şey, baş yargıcın, çoğunluk görüşünü (majority opinion) yazacak olanı seçmesidir. Bazen kendisi de yazmayı isteyebilir. Bazı durumlarda sıra baş yargıca gelmeden çoğunluk sağlanmışsa, baş yargıç, taraftar olmasa bile çoğunluktan yana oy kullanır. Bu yolla, görüşü yazacak olan yargıcı seçme şansını kaybetmez ve kendisinin muhalif olduğu bir görüş yazısından kurtulmuş olur.

¹⁴L. Baum, a.g.e., s. 13.

¹⁵aynı kaynak, s. 14.

Çoğunluk Görüşünün Yazımı

Çoğunluk kararını (opinion) yazmak mahkemenin en can alıcı işidir. Çünkü kararların, siyaset üzerinde çok önemli etkileri vardır ve çoğu zaman kararın gerekçesi, kimin kazanıp kaybettiğinden çok daha önemlidir.

Kararı yazmak için seçilen yargıç (önemli bir davada), mahkeme içinde seçkin bir yer edinir, en azından o konu için. Fakat bu gücün de sınırları var elbette. Kararı yazan eğer çoğunluk yönünde oy kullananların görüşlerini yanlış yansıtırsa, bu yargıçların içinden görüşe kaulmadıklarını belirtenler çıkabilir. Bu durum, zaman zaman çoğunluğu oluşturmaya engel dahi olabilir. Bazen bir kararın yazılması tarzı konusundaki görüşmeler haftalar alır.

Baş yargıç, azınlık içinde oy kullanırsa, en kıdemli yargıç (çoğunluk içindeki) kararı yazacak olanı saptar. Karara karşı oy kullananlar ise muhalefet yazılarını yazarlar (dissent). Bazen yargıçlar muhalif olmasalar da, eğer gerekçeye katılmıyorlarsa, kendi görüşlerini belirtme şansına sahiptirler.¹⁶

Jefferson bu yöneme karşı çıkmış ve mahkemenin her üyesinin sırasıyla görüşünü söylediği eski İngiliz uygulamasını savunmuştu. Halkın her görüşü öğrenmeye hakkı olduğunu, bu yolla mahkeme kararlarının oybirliğiyle verilip verilmediklerinin ve sağlıklı ölçülerinin daha iyi anlaşılacağını belirtmiştir.¹⁷

Law Clerks (Kâtipler)

Yüce Mahkeme yargıçlarının şu anda 30 kâtibî var ve bunlar da Yüce Mahkeme'ye gelen tüm davaların kırtasiye işlerinden sorumludurlar. Her yargıca hizmet veren sekreter ve hukuk katipleri vardır. Bunlar, yardımcıları arasında en önemli yeri tutar. 1984'te yedi yargıcın dört, birinin üç, diğerinin ise yalnızca iki kâtibî vardı. Geleneksel olarak, yeni hukuk mezunlarındandır. Kâtipler, bir yargıca genellikle bir yıl hizmet verirler (iki ya da üç yıl kalanlar da vardır) ve Yüce Mahkeme'den ayrıldıktan sonra çoğunlukla, seçkin bir kariyer yapma şansına kavuşurlar. En önemli rolleri, dinlenmesi istenen davaların incelenmesidir. Raporlarıyla bir davanın dinlenilip dinlenmeyeceği konusundaki kararı etkilerler. Birçok hakim, katiplerine çok önemli bir sorumluluk olan, davayla ilgili yasanın yorumunu yazma işini de verirler.

Yıllık ve Haftalık Program

Yüce Mahkeme, her yılın Ekim ayının ilk Pazartesi'den, Haziran sonu ya da Temmuz başına kadar çalışır.

Haftalık çalışma programı da oldukça düzenlidir. Mahkeme, oturumları Pazartesi, Salı ve Çarşamba günleri yapar. Oturumlar sabah 10.00 ile, 15.00 arasındadır (bir saat ara verilir). Sözlü tartışmalar son Pazartesi dışında her oturumda yapılır ve bu tartışmalar çok

¹⁶Kenneth M. Dolbeare, *USA Politics, Policies Power and Change*, USA, Heath and Company, 1977, s. 248-251.

¹⁷Thomas Jefferson'dan Seçme Parçalar, Çev. Mete Tunçay, İstanbul, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, 1961, s. 92.

zaman alır. Çoğunlukla, bir dava hakkındaki tartışma için, bir saat, iki taraf arasında eşit olarak bölünür. Bu, bir oturumda ortalama dört dava demektir.

Oturumlar sırasında, mahkeme her hafta iki kez görüşme (conferences) yapar. Çarşamba öğleden sonrası görüşmesi, Pazartesi tartışılan dava hakkında karar vermek içindir. Cuma günü daha uzun görüşme ise Salı ve Çarşamba günlerinin davaları ve mahkeme tarafından, görüşülmesi gereken diğer konuları içerir (bunların çoğu dilekçelerdir).

Yüce Mahkeme'nin Etkileri ve Yöneltilen Eleştiriler

Stephan Tyree, kitabında Yüce Mahkeme'nin zaman içerisinde iki farklı görünüme büründüğünü belirtmiştir. Bunlardan birincisi, Yüce Mahkeme'nin, toplumun beklentilerini karşılamaya yönelik görünümü, diğeri ise, kurumun yapısı, işleyişiyle ilgili, yani sıkıcı görünümüdür. Asıl etkili yönü daha doğrusu en çok tartışılan özelliği, mahkemenin birinci görünümüdür. Yüce Mahkemenin bu işlevi, Birleşik Devletler'i bir arada tutmaya, yönetimin türlü organları arasındaki uyumu sağlamaya, yurttaş hak ve özgürlüklerini korumaya yöneliktir.¹⁸

İşte bu niteliklerden dolayı, Yüce Mahkeme, tarihi boyunca, politik tartışmaların odak noktası olmuştur.

Bu yüzyılın başında, hakimlerin halk tarafından azledilmesi düşüncesi ortaya atılmış, 1912'de Roosevelt, seçim programına, yargı kararlarının halk oyu ile değiştirilmesi ilkesini koymuştur.

Roosevelt, 1937'de 2. kez başkan olduğunda, 6 yedek üye atama yetkisinin başkana verilmesini, böylece üye sayısını 15'e çıkarmayı istemiştir. Ünlü 'court packing bill' ile bu düzenlemeleri yapmaya çabalamış ama başaramamıştır. Fakat yine de, Roosevelt yaptığı dokuz atamaya (Roosevelt'in bu şansını elde etmesinin nedeni, dört kez arka arkaya başkan seçilmesidir) mahkemeyi, kendi siyasası doğrultusunda yönlendirmeyi başarmış, ekonomik yaşamın federal hükümetçe düzenlenmesi gibi önemli dönüşümleri gerçekleştirebilmiştir.¹⁹

Aslında, Yüce Mahkeme'nin 'siyasa yapımı' (policy making) konusundaki önemli işlevi anlaşıldıktan sonra bütün Başkanlar yaptıkları atamalarla Mahkeme'nin üzerinde kendi etkilerini hissettirmek istemişlerdir. Yargıçlar, ömürleri boyunca görevde kalırlar ve rastlantısal olarak da hepsi çok uzun ömürlüdürler. Örneğin, 1985'teki yaş ortalaması 75 idi. Marshall öldüğünde 80 yaşındaydı. Yargıç Taney 87 yaşında öldü ve Oliver Wendell Holmes ise emekli olduğunda 90 yaşındaydı.

Başkanların yargı organını etkileme çabalarında, Elder Witt'e göre hiçbir terslik yoktur, yani başkanın kendi siyasî ve felsefî ilkelerine yakın birini ataması çok doğaldır. Her başkan bir fırsatını bulduğunda gücünü göstermek ister. Başkanlar görevlerini bıraktıktan sonra da siyasalarının sürmesini isterler ve bu nedenle atamalar çok önemli rol

¹⁸Lawrance Baum, a.g.e., s. 15.

¹⁹Stephen Tyree, *Constitutional Courts of the United States*, N.J. Little Field, Adams Totowa, 1977, s. 7-10

oynar. John Adams dört yıl başkan olmasına rağmen, atadığı baş yargıç 34 yıl görev yapmıştır.²⁰

Fakat bu söylenenlerden, Yüce Mahkemenin, bütünüyle yürütmenin etkisi altında olduğu sonucu çıkarılmamalıdır. Yargının bağımsızlığı, mahkemenin ilk yıllarında herkesçe kabul görmüştür.

Yüce Mahkeme yargıçları oldukça iyi bir maaşla ömür boyu görevde kaldıklarından, yasama ve yürütmeden herhangi bir çıkarları ya da korkuları olamaz. Görüşleri, genel eğilimlere uyumlu olsa da, tartışmalı konularda karar alındığında bu kararları veren yargıçların sürekli olarak başkanın suyunda gitmedikleri görülür. Başkan Nixon ve Truman bu deneyimi yaşamış ve atadıkları yargıçlar aleyhine oy vermişlerdir. Yargıçlar her zaman, görevli yargıçların arasından değil zaman zaman politikacılardan hatta eski başkanlardan da atanabilmektedirler (William Howard Taft). Seçimlerinde göz önünde tutulan özellikler, yetenek, deneyim, dürüstlük, siyasi görüşleri ve son seçim kampanyasındaki tutumlarıdır.²¹

Yüce Mahkeme'nin siyasa yapımında etkin bir rol oynamasının birkaç temel nedeni vardır. Mahkemeye atanan pek çok yargıç, siyasal yaşamın aktif yüzleridir. Üstelik bu atamalar önemli siyasal çekişmelerin ardından yapılmaktadır. Mahkeme yönelimi, halkın eğilimi ve Kongre tarafından etkilenmektedir ve kararları, yönetimde ve daha da yoğun olmak üzere kamuoyunda büyük tartışmalar yaratır. Bu nedenle yargıçlar, sık sık Kongre üyeleri ve diğer politik liderlerin suçlamalarıyla karşılaşır.²²

Kongre'nin yasaları, mahkemenin önüne haklarında karar verilmesi gereken yasal sorunlar halinde gelir. Bu anlamda mahkemenin siyasa yapıcılığı, temelde Kongre'ninkinden ayrılır. Mahkeme'nin yüzyüze geldiği sorunlar, soyut, kuramsal değildir ve her karar üç düzeyde düşünülebilir: a) özgül sorun üzerinde yargılama b) tartışmadaki yasal konular üzerinde yorumlar c) yasal konularda ilişkilendirilen siyasal sorunlar üzerindeki yorum.

Yüce Mahkeme'nin yasaların yorumu yoluyla, siyasa yapımında oynadığı rolü daha iyi anlayabilmek için şu örnekleri vermek yeterli olur kanısındayım.

1973'teki Roe v. Wade davasıyla mahkeme, devletlerin kürtajı yasaklama güçlerine sınırlamalar getirmiştir. Kürtajı yasaklayan devlet yasaları, Anayasaya aykırı bulunmuştur.

1974'te US v. Nixon davasındaki kararıyla büyük yankılar uyandırmış ve sonunda Nixon istifa etmek zorunda kalmıştır.

1984'te verdiği kararlar, telif hakları konusunda önemli tartışmalara neden olmuştur.

²⁰Elder Witt, *A Different Justice: Reagan and Supreme Court*, Congressional Quarterly, Washington D.C., 1986, s. 14.

²¹Alan Grant, *The American Political Process*, England, Gower Publishing C. Ltd., 1985, s. 106-110.

²²L. Baum, a.g.e., s. 1-18.

Mahkemelerin yasaların yorumu ve aldığı kararlarla siyaseti etkilemesi, daha doğrusu bu etkinin aldığı yön, dönem dönem değişiklik göstermiştir. Çünkü içinde bulunduğu koşullar doğal olarak mahkeme kararlarını da etkilemiştir. 1789'dan iç savaşın sonuna kadarki dönemde birliğin oluşturulması amaçlanmış, savaştan 1937'ye kadar olan dönemde serbest girişimcilik yerleştirilmeye çalışılmış, 1937'den sonraysa Yüce Mahkeme, siyasal gerçeklerin bir yansıması olarak temel hakların birleştirilmesi için çaba harcamıştır. Bu dönemlerin her birinde de, yargıçlar zaman zaman yargı sınırlarını aşma eğilimi göstermiş ve önemli tartışmalar yaratmışlardır.²³

Yüce Mahkeme'nin özgürlükle ilgili eğilimini yansıtmak amacıyla (bu yüzyılın ortalarında) verilebilecek en iyi örnekler, bayrak selamlama zorunluluğu ve okul dualarıyla ilgili kararlardır.

Yüce Mahkeme, bayrak selamlama zorunluluğu ile ilgili kararını 1940'da almış ve okulların öğrencileri her sabah bayrağı selamlamaya zorlayabileceğini söylemiştir. Ama Mahkeme, üç yıl sonra bu konudaki düşüncesini değiştirmiş ve tam tersi bir karar alabilmiştir.

Yüce Mahkeme, okulda zorunlu tutulan dualar konusunda da özgürlükçü eğilimini sürdürmüş ve kimsenin, herhangi bir yerde dua okumaya mecbur bırakılmayacağı kararına varmıştır.

Yargıçlar, Gellhorn'un deyişiyle, karar verirken, kendi tinsel durumlarından çok, toplumun o anki eğilimlerinden etkilenmektedirler.²⁴ Yüce Mahkeme'nin kararlarına bakıldığında, temel özgürlükler, örneğin düşünce özgürlüğü konusunda tek bir kıstas üzerinde birleşmediği görülmektedir. Yüce Mahkeme'nin düşünce özgürlüğü konusundaki yaklaşımına, ülkemizi de yakından ilgilendirdiği için özellikle değinmek istiyorum. Mahkeme'nin bu konuda iki ölçütü vardır. Bunlar, 'kötü eğilim' ve 'açık ve yakın tehlike' ölçütleridir. Kötü eğilim ölçütüne göre, yargı organı, siyasal ifade hakkının kullanımının, şiddet ya da yasa dışı bir hareket doğurabileceği kanısına varırsa, birinci "ek" bu hakka koruma sağlamaz. 1925 ve 1927 yıllarında karara bağlanmış davalarda Yüce Mahkeme'nin çoğunluğu, tek bir kıvılcımın yangına yol açabileceği durumlar'da bu kıvılcımın söndürülebileceğini kabul etmiştir.

İkinci ölçüt ise ilk kez, 1919 yılında Schenk v. U.S. davasında Yargıç Holmes tarafından ifade edilmiştir. Holmes, bu davada, sözlerin uzaktaki tehlikeye eğilimli oldukları gerekçesiyle cezalandırılmayacağını belirtmiştir. Özellikle 1937'den sonra bu ölçüte sık sık başvurulmuştur.

Bu döneme ve Yüce Mahkeme kararlarına bakıldığında II. Dünya Savaşı sonrası yaşanan kutuplaşmanın, ABD ulusu üzerinde bir korku ve panik havası yarattığını

²³Robert Mc Gloshey, *The American Supreme Court*, The University of Chicago Press, 1960, s. 229-231.

²⁴W. Gellhorn, *Amerikan Hakları*, Çev. Ünsal Oskay, Ankara, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, 1965, s. 184.

söyleyebiliriz. Bu dönemde her farklı düşünce, 'Komünist' olarak değerlendirilmiş, bu baskıcı eğilimlere karşı eleştiriler ise çok sınırlı bir çevreden gelmiştir.²⁵

Yüce Mahkeme'nin dava yükündeki büyüme de, siyasal sosyal gelişmelerden bağımsız değildir. Kongre'nin, özellikle 1950'lerde çıkardığı yasalarla yaptığı temel hak ve düzenlemeleri, nüfusun artması, son yıllarda ise çevre ile ilgili düzenlemeler dava sayısını arttırmıştır.

Yüce Mahkeme'ye Tepkiler

Zamanla, Yüce Mahkeme'nin yapması gereken şeyin kendini sınırlayıp dizginlemesi, dar yorum ve tutuculuktan, sınırlarını aşma eğiliminden vazgeçmesi olduğu anlaşılmaya başlanmış ve bunun sonucunda Mahkeme eski sert tutumunu yumuşatmaya başlamıştır. Örneğin, mülkiyetin kesin kişisel bir hak olduğu düşüncesi terk edilmiştir. Zamanla, yasalar üzerindeki yargısal denetimi sınırlayan bazı ilkeler genel kabul görmüştür. Örneğin, (1) Bir davanın çözümü için zorunlu olmadıkça bu denetim yolunun işletilmemesi. (2) Yasaların Anayasa'ya uygunluğu yolundaki içtihat (uygunluk karinesi). İkinci ilkeye göre, bir yasanın anayasaya aykırılığını iddia eden taraf bunu kanıtlamakla yükümlüdür. (3) Bir diğer ilke ise 'tehlike hali' ilkesidir (T.C. Anayasası'ndaki 'olağanüstü hal' gibi). Mahkeme, daha geniş yorumlama ile içtihat oluşturma yoluna gitmiş ve yasamanın işlemlerine karşı bazı kıstaslar getirerek suistimalleri önlemek istemiştir (devletin büyük tehlike içinde olması, bu dönemlerdeki yasaların geçici olması, önlemlerle tehlike arasında 'gerçek bir ilişki' olması gibi).²⁶

Yüce Mahkeme'nin rolü üzerindeki tartışmalar çoğunlukla aktivistler ile dizginlemekten yana olanlar arasında geçmektedir. Tartışmalar bilim adamlarınca oldukça düzeyli yapılırken, siyasal alanda daha kaba sabadır. Temel sorun, mahkemenin gücü ve sınırlarını aşmasıdır. Yargısal aktiflik, mahkemenin kamu siyaseti, özellikle diğer kurumlarca oluşturulan siyasalarda meydana getirdiği değişikliklerdir. Bunu savunanlar, Yüce Mahkeme'nin temel hakları koruyacağını, sivil özgürlükleri geliştireceğini iddia ederler.

Mahkemenin dizginlenmesini savunanların ise gerekçeleri şunlardır: 1) Mahkemenin yapısı yasamayla karşılaştırıldığında görece olarak anti-demokratiktir. 2) Mahkeme tartışmalı bir durumda kaldığında, saldırılara karşı zayıf olduğundan risklidir. 3) Akla uygun değildir. Çünkü etkili siyasal yapıyı için kapasitesi yeterli değildir.

Aslında bu iki karşıt düşünce arasındaki ayrılık, mahkeme kararlarının geçirdiği evrime paraleldir. Örneğin, Liberaller, mahkemeyi 1920'ler ve 1930'larda, hükümetin ekonomik düzenlemelerine müdahaleleri dolayısıyla eleştirmişler, fakat daha sonra 1960'larda sivil özgürlüklerin korunması konusunda, Yüce Mahkeme'nin aktif olması gerektiğini savunmuşlardır.

Günümüzde yargısal aktivizm, liberal politikaları desteklemek için kullanılmakta, bu nedenle de muhafazakarlar sınırlamayı savunmaktadırlar. Örneğin, Reagan,

²⁵ İlhan Lütem, ABD'de Düşünce Özgürlüğü Bakımından yasaların Anayasaya Uygunluğunun Denetimi, Ankara, A.Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları, 1956.

²⁶ T. Feyzioğlu, a.g.e., s. 238.

sınırlamanın sıkı bir savunucusu olmuştur. Reagan döneminin Adalet Bakanı Edwin Meese'in ortaya attığı 'original intention' (asıl amaç) düşüncesi tartışma yaratmıştır. Bu kavramla, yargıçların siyasa tartışımındaki rolünün Anayasa'nın öngördüğü güçler ayrımına aykırı olduğu belirtilmiştir.

Bu görüşü savunanlar, yargıçların davranışlarını birer müdahale ve Anayasa'nın ruhuna ihanet olarak görmüş, dinsel, ırksal ve her türlü azınlık sorununu ve Yüce Mahkeme'nin bu konularda oynadığı ve oynayacağı rolü yadsımışlardır.²⁷

Amerikan siyasetindeki en önemli kurumlardan biri olan ve yargılama yöntemleriyle, birçok ülkenin yargı dizgesine önderlik eden Yüce Mahkeme hakkındaki bu yoğun tartışmalar, Mahkeme'nin, yasaların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimine başladığı ilk yıllardan bugüne dek yapılagelmiştir ve süreceğe de benzemektedir.

²⁷L. Baum, a.g.e., s. 16.

KAYNAKÇA

- A. Mc Clenughan, William, **Maqruder's American Government**, Massachusetts, Prentice Hall Needham, 1990.
- Baum, Lawrance, **The Supreme Court**, Washington D.C., CQ Press, 1985.
- Bryce, James, **American Siyasi Rejimi**, İstanbul, Türk Siyasi İlimler Derneği, 1962.
- Cox, Archibald, **The Role of the S.C. in American Government**, Oxford, Clarendon Press, 1976.
- Eroğul, Cem, **Anatüzeye Giriş**, Ankara, İmaj, 1996.
- Feyzioğlu, Turhan, **Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Kazai Muhasebesi**, Ankara, Cüneyt Mat., 1951.
- Gellholm, W., **Amerikan Hakları**, çev: Ünsal Oskay, Ankara, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, 19675.
- Gloshey, Robert Mc., **The American Supreme Court**, The University of Chicago Press, 1960.
- Grant, Alan, **The American Political Process**, England, Gower Publishing C. Ltd., 1985.
- Lütem, İlhan, **ABD'de Düşünce Özgürlüğü Bakımından Yasaların Anayasaya Uygunluğunun Denetimi**, Ankara, A.Ü. H.F. Yayınları, 1956.
- M. Dolbeare, Kenneth, **USA Politics, Policies Powerand Change**, USA, Heath and Company, 1977.
- Speath, Harold, **Supreme Court Policy Making=explanation and prediction**, San Francisco, W.H. Freeman, 1990.
- Tocqueville, Alexis de; **Amerika'da Demokrasi**, çev: Taner Timur, İstanbul, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, 1962.
- Tyree, Stephan, **Constitutional Courts of the United States**, N. J. Little Field, Adams Totowa, 1977.
- With, Elder, **A Different Justice: Reagan and Supreme Court**, Washington D.C., Congressional Quarterly, 1986.